

Dagboek van een Noordwijks Gierzwaluwpaar

Hein Verkade

Dit verhaal start bij de Engelse onderzoeker David Lack. Kort na de Tweede Wereldoorlog begon hij een onderzoek naar Gierzwaluwen in het universiteitsgebouw van Oxford. Voor het eerst beschreven hij en zijn studenten het geheimzinnige leven van de Gierzwaluw. Dit was mogelijk omdat Lack aan de binnenzijde van het dak nestkasten had geplaatst met een glazen achterwand. Zijn vele ontdekkingen legde hij vast in het schitterende boekje 'Swifts in a Tower' (1956).

In 1998 komt Günther Prang tijdens de landelijke Gierzwaluwendag in het Jan Verweijcentrum met een Nederlandse versie van Lack's nestkastjes op de proppen. Op de zolder van een kerk in Groede (Zeeuws-Vlaanderen) heeft hij succes. Wij konden tijdens een excursie met eigen ogen zien hoe fascinerend het is om ongestoord de broedende vogels van heel nabij te bekijken.

Dit stimuleerde mij om naar een geschikte locatie voor een dergelijk project in Noordwijk te zoeken. Uiteindelijk bleek juist onze eigen schuur aan de Douzastraat de aangewezen plek.

Er broeden Gierzwaluwen in de directe omgeving. Daarnaast kwam onze schuur door de afbraak van Passchier Iris vrij te staan. Hierdoor ontstonden goede aanvliegmogelijkheden voor Gierzwaluwen. Terwijl mijn schoonvader de nestkastjes timmerde naar Zeeuws model legde ik speciale invliegpannen op het dak.

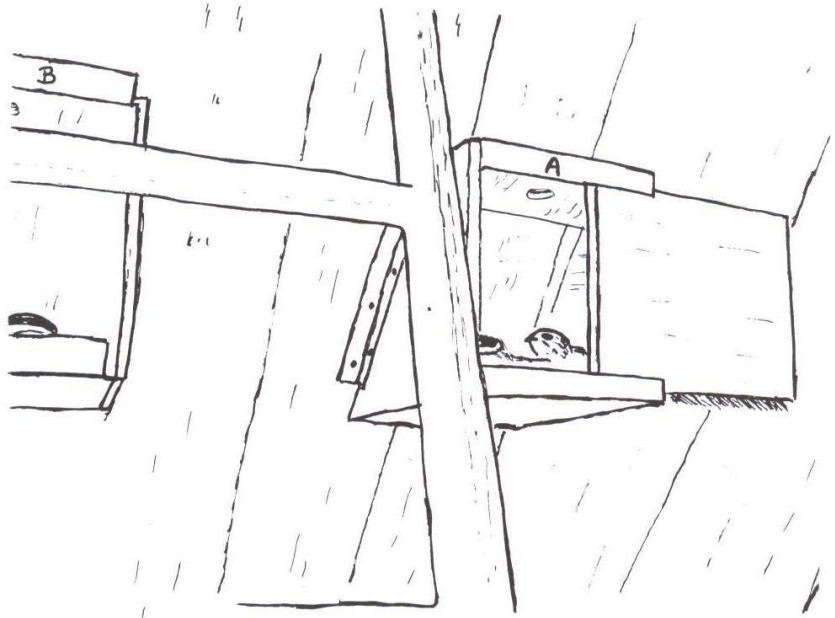
Het volgende probleem was hoe we de Gierzwaluwen konden attenderen op de nieuwe behuizing. Het afspelen van Gierzwaluwgeluiden leek een oplossing. De vogels kwamen er massaal op af, maar weigerden vervolgens de speciale dakpannen binnen te vliegen.

In het voorjaar van 1999 renoveerde mijn overbuurman het dak van zijn huis. Drie paar Gierzwaluwen werden hierdoor verstoord. Ondanks het aanbrengen van speciale dakpannen keerden de vogels niet terug naar hun oude plek. Korte tijd later hoorde ik ze onder ons schuurdak. Helaas kozen zij niet voor de speciale invliegpannen maar voor een scheve dakpan aan de westzijde. We besloten het de rest van het

broedseizoen zo te laten. Regelmatig bezochten zij de nieuwe plek, maar er werd niet gebroed.

De winter daarna vatten we het plan op om op de plek van de scheve pan ook een speciale pan met daarachter een inkijkkast te plaatsen. Er werd tevens een stukje plastic rioolbuis tussen het dakbeschoot en de invliegplan geplaatst om te voorkomen dat de vogels bij terugkomst alsnog op het dak zouden kruipen. We wilden tenslotte het hele broedproces volgen in een nestkast.

Vol spanning werden de eerste dagen van mei 2000 afgewacht. De vogels kwamen terug en accepteerden de nieuwe nestgelegenheid! Iedere avond sliepen één of twee vogels in de nieuwe behuizing. In de loop van het seizoen werd ook regelmatig een tweede nestkast als slaapplek gebruikt.

Dit betroffen waarschijnlijk dezelfde vogels omdat er nooit meer dan twee tegelijk in de kastjes aanwezig waren. Deze kast (B) was slechts twee pannen naast de eerste (A) aangebracht.

Waarschijnlijk gingen de vogels wederom niet over tot broeden door de grote veranderingen aan de nestplaats. Wel sliepen zij trouw iedere avond in een van de kastjes, soms samen soms apart. Veelvuldig lag er een vogel voor de uitgang van de kast 'op wacht'.

Tijdens de beruchte storm van 28 mei verbleven beide vogels tegen het middaguur in kastje B. Verrassend genoeg bleken zij een paar uur later in kastje A te liggen. Terwijl de storm met kracht 9-10 bft. voorbij raasde waren zij toch buiten geweest!

Gedurende de rest van het seizoen veranderde er niet veel. Overdag werden de vogels vrijwel nooit in de kasten aangetroffen. Tegen donker vlogen zij de kast in om er de nacht door te brengen. Opvallend was wel dat bij binnenkomst van de tweede vogel er een korte begroetingsceremonie volgde. Voor het slapen gaan werden de veren nog wat gepoetst. Wel verschenen in de loop van het seizoen een paar veertjes in de hoek van kast A die vastgeplakt werden op de bodem. Een spaarzaam begin van nestbouw?

Op 22 juli om 22.25 uur verliet de laatste vogel definitief kast B, het was toen vrijwel donker.

Twee seizoenen achtereenvolgens vonden grote veranderingen plaats aan de nestelomgeving. Vrijwel zeker werd hierdoor niet overgegaan tot broeden. Nu dit echter allemaal in orde leek werd alle hoop gevestigd op het seizoen 2001.

De eerste vogel verschijnt reeds op Koninginnedag in nestkast B. Ruim een week keert deze vogel elke avond terug in kast A om er de nacht door te brengen. Op 10 mei liggen twee Gierzwaluwen in kast A. Het ziet er hoopvol uit voor dit seizoen.

Er volgt een periode waarin beide nestkasten regelmatig bezocht worden. Soms brengen de vogels de nacht gezamenlijk, dan weer gescheiden door. Wanneer dit laatste het geval is wordt er vaak heen en weer geroepen. Op 20 mei leidt dit tot een opmerkelijk voorval. De vogels zitten 's avonds gescheiden in kast A en B. Beide liggen voor de vlieg-ingang en roepen naar elkaar. De vogel in kast A probeert zich vervolgens tussen het stukje plastic pijp en de dakpan door te wurmen. Uiteindelijk lukt dit! De tweede vogel blijft in kast B. Nu bevindt de eerste zich op het dakbeschot en ritselt in de richting van de ander. Zij blijven veelvuldig naar elkaar roepen. Nieuwsgierig ga ik na een uurtje nog even poolshoogte nemen. Het is donker waardoor pas na enkele minuten de contouren van één vogel in kast B ontdekt worden. Kast A is leeg, de tweede vogel ligt hoogstwaarschijnlijk op het dakbeschot te slapen. De volgende avond zitten beide weer rustig naast elkaar in kast A en poetsen zich.

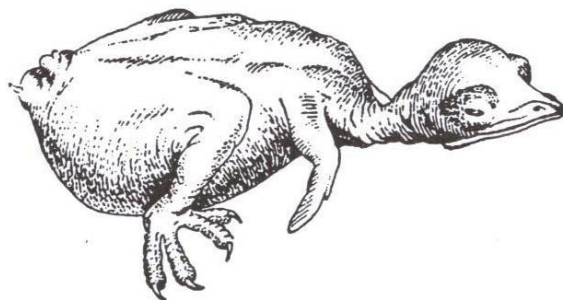
Het lijkt er sterk op of de vogels geen keuze tussen de twee nestkasten kunnen maken. Even krijg ik de neiging één kast dicht te maken, maar breek toch maar niet met mijn voornemen om niet in te grijpen. Ik ben tenslotte slechts toeschouwer.

Indicaties tot broeden blijven uit tot op 23 mei plotseling een ei midden op de kale vloer van kast A ligt. De volgende dag reizen we voor vakantie af richting Spanje. Na terugkomst ben ik inmiddels erg benieuwd naar de toestand in 'huize Gierzwaluw'.

Er zit één vogel in een hoekje met een vaag nestrandje eromheen. Merkwaardig genoeg ligt (nog steeds) één ei kaal midden in de kast. Als de vogel zich even opricht zijn duidelijk nog twee witte eitjes zichtbaar. Er wordt gebroed. Dat wordt dus wachten.

Op 11 juni wordt nog steeds op de eieren gebroed. De tweede Gierzwaluw vliegt binnen met een bek vol witte donsveertjes. De broedende vogel laat zich slechts moeizaam van het nest duwen. Uiteindelijk wordt zijn plaats ingenomen en plakt de nieuwe vogel al draaiend in de nestkom de donsjes met speeksel op de nestrand vast. Het nest wordt dag na dag steeds iets hoger. De aflossing op het nest verloopt overigens steeds stroef. De broedende vogel kan maar moeilijk afscheid nemen van het nest. Soms reageert zij (of hij) zelfs agressief. Na de wisseling verlaat de tweede vogel meestal de nestkast. Soms overdag en meestal 's avonds laat gaat de niet-broedende vogel met de kop naar de nestingang liggen, de nestplaats verdedigend tegen indringers.

Op 22 juni blijkt er leven onder de broedende vogel te zitten. Ongemakkelijk 'wiebelt' de oudervogel boven het pas geboren jong. Dat betekent even rekenen na onze vakantie. De broedduur bij Gierzwaluwen bedraagt 20 dagen. Dus werd vanaf 2 juni gebroed. Dan blijft er nog een gat van 9 dagen tussen de legdatum van het eerste ei op 23 mei en het tweede. Het eerste ei zal tot het uitvliegen van de jongen ongeschonden in alle hoeken van de nestkast blijven liggen. Kort na het eerste is ook het tweede ei uitgekomen. De oudervogels verwijderen de eischalen snel uit de nestkast.

Nu er meer actie in nestkast is gekomen wordt het voor Maaïke en onze dochters tijd om een kijkje te komen nemen. De oudste, Floortje komt al na enkele minuten weer langs de ladder naar beneden. 'Pap als de ganzen in een V vliegen, dan gaan we toch samen schaatsen?'. Toch even wennen midden in de zomer op een snikhete zolder. Janneke is geduldiger en wordt daarvoor beloond met een voederritueel. 'Hé pap, de jonkies zijn roze!'. 'Dat komt omdat ze nog geen veertjes hebben', is mijn reactie. 'Ook raar dat ze die niet gelijk hebben als ze geboren worden'. Het

antwoord dat daar geen ruimte voor is in de piepkleine eitjes blijkt voldoende.

Op 26 juni is het buiten 28 graden. De jongen, pas 4 dagen oud, liggen voor het eerst zonder oudervogels in de nestkast.

's Avonds slapen zij naast de kale jongen, de temperatuur is nog steeds erg hoog.

De dagen erna gebeurt iets opmerkelijks. Voor het eerst lijken de oudervogels door te hebben dat een gluurder vlak naast hen staat. Zij nemen een dreighouding naar mij aan tegen het glasplaatje dat ons scheidt. Wanneer ik echter mijn bril afzet houdt het dreigen op. Kennelijk weerkaatst het schaarse licht hierin.

De jongen groeien voorspoedig. De eerste veertjes worden zichtbaar, en de vogels poetsen zich veelvuldig.

Het voederen gebeurt steeds heftiger en sneller.

Soms vliegt een oudervogel eerst in kast B binnen. De stampvolle krop hangt als een ballon onder de snavel. De jongen in kast A reageren direct op het geluid van de binnenvliegende vogel en bedelen heftig. Even later verdwijnt de vogel uit kast B en vliegt onmiddellijk kast A binnen. Het voeren gaat zo snel dat dit meestal niet te zien is. De ouder reageert daarna niet op meer op het bedelen wat vaak nog minutenlang aanhoudt.

Op 12 juli komt de heer Stam uit Leiden beide jongen ringen. Even heb ik de angst dat de jongen in paniek naar buiten zullen springen als het glazen plaatje weggeschoven wordt. Zij reageren inderdaad heftig, maar willen juist naar binnen, de zolder op! Stam is enthousiast, het is voor het eerst dat hij Gierzwaluwen ringt in de meer dan 40 jaar dat hij zich met ringen bezighoudt. De maat ringetjes is uitzonderlijk. De pootjes zijn zeer kort en breed. Alleen de IJsvogel wordt ook met deze uitzonderlijke maat geringd.

De jongen groeien gestaag en ook de verschillen tussen beide wordt steeds duidelijker. Niet alleen is de dag leeftijdsverschil goed te zien, de jongste van de twee 'schokt' regelmatig met zijn lijf alsof hij

ergens van schrikt. Het strekken van de vleugels en het poetsen van het verenkleed nemen veel tijd in beslag. Zij worden zich met de dag bewuster van hun omgeving. Mijn bril wordt ontdekt en net als hun ouders nemen zij een dreighouding aan.

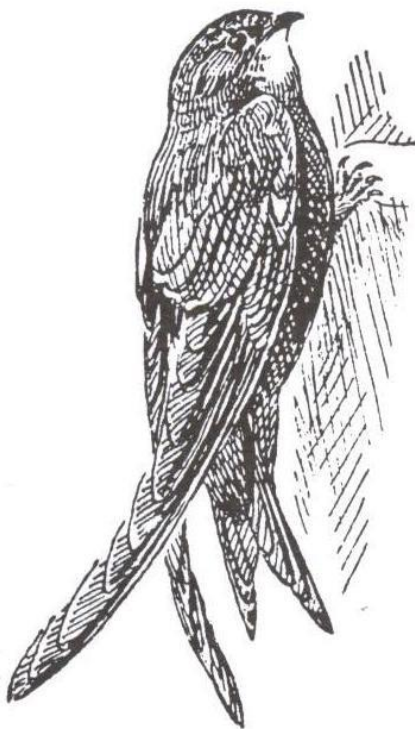
Wanneer de jonge Gierzwaluwen bijna vier weken oud zijn zie ik ze voor het eerst vlieg oefeningen doen. Druk slaan de vleugels heen en weer in alle hoeken van de nestkast. Het is pure noodzaak want zij moeten na het uitvliegen direct maandenlang continu in de lucht blijven.

Langzamerhand zijn de jongen vrijwel even groot als hun ouders. Alleen de witte veerrandjes en veel wittere gezicht onderscheidt hen nog. Het voeren lijkt inmiddels meer op een worsteling. Een kluwen van vleugels, staarten, koppen en een hoop herrie is alles wat je er nog van meekrijgt. Wanneer één van de oudervogels weer eens het naastgelegen kastje binnenvliegt blijft het overzichtelijk en zijn alle vogels goed te observeren.

De nestkast blijft ondertussen opvallend schoon. De jongen krabbelen achteruit naar de uitgang om hun behoefte te doen. Een deel van de uitwerpselen komt direct op het dak terecht, de rest in de doorgang.

Op 24 juli blijkt dat de jongen de wereld buiten de nestkast gaan ontdekken. Eén jong zit in de doorgang en kijkt naar buiten. Een kraakje van de ladder waarop ik sta is genoeg om vlug de veilige nestkast binnen te gaan. De jonge vogels schrikken veelvuldig van allerlei geluiden. Zo wordt er gereageerd op het toeteren van een auto, en het timmeren op de bouwplaats in de straat. De grootste schrik krijgen de vogels echter van een krijsende Kauw op het dak. Beide jongen zitten in de doorgang en stuiven naar binnen om vervolgens versteend in de nestkom te blijven zitten. Enkele dagen later koert een Houtduif op de nok van het dak. Dit heeft echter geen enkele invloed op de jonge Gierzwaluwen. Er wordt nu al duidelijk onderscheid gemaakt in geluiden en hun gevaren. Steeds vaker zitten de vogels in de doorgang.

Een dag later vliegt de oudervogel weer kastje B binnen. Met een volle krop gaat hij in het hoekje zitten waar zich in kast A de nestkom bevindt. Vervolgens ligt hij een paar minuten alsof ie broedt. Het lijkt wel of het tweede kastje als een onderdeel van het territorium wordt beschouwd. Even later vliegt hij toch uit en direct kast A binnen. Na het voeren slikken de oudervogels veelvuldig en gaan vaak schuin voor de doorgang liggen, met de kop er net in.

De jongen slapen inmiddels niet meer in de nestkom. Zij liggen met hun ouders schots en scheef op en onder elkaar.

Dat het moment van uitvliegen naderbij komt valt op te maken uit het vele strekken van de vleugels. Vrijwel permanent zitten één of twee jongen in de doorgang naar buiten te turen.

Op 1 augustus, de jonge Gierzwaluwen zijn dan 39 dagen oud, slapen nog steeds vier vogels in de kast. De jongen bedelen permanent, en lijken erg hongerig. Vermoedelijk krijgen ze vrijwel geen voedsel meer. De dag erna aan het eind van de middag ga ik nog even kijken hoe de vlag er bij staat. Eén jong ligt in de nestkom, de tweede zit ver in de doorgang half buiten de nestopening hangend. Even trekt hij zich nog terug, maar springt enkele minuten later ineens naar buiten..... Het is reeds laat in het seizoen, er vliegen nog nauwelijks Gierzwaluwen rond. Ik ga toch maar even buiten kijken of de eerste vlucht succesvol is. Er is niets te zien, ook niet op de grond. Er was dus voldoende geoefend.

De hierop volgende twee avonden slapen nog maar twee vogels in de nestkast, een ouder en een jong. De oude vogel is vermoedelijk het vrouwtje, daar het mannetje meestal het eerste vertrekt. De jonge vogel bedelt permanent.

Op 4 augustus om 15.00 uur zit het jong, 41 dagen oud inmiddels, in de doorgang. Buiten is het mooi weer. Volgens de literatuur vliegen de meeste jongen in de schemer uit. Ik ben benieuwd of ook het tweede jong zich niet aan de regels houdt. Dus om 18.00 uur weer gaan kijken. Het hokje is voor het eerst in drie maanden leeg..... alleen het onbebroede ei ligt er nog als stille getuige.

Het zal zeker weer negen maanden duren voor er weer leven in de kastjes komt, als ze hun immense tocht tenminste overleefd hebben.

Dick Passchier heeft van de laatste dagen in het nest prachtige infraroodopnames gemaakt met zijn videocamera. Komend seizoen zal hij trachten het broedende paar op meerdere momenten vast te leggen.

Wordt vervolgd.....

Bijzondere planten in de Duin- en Bollenstreek in 2001

Martien de Graaf & Jelle van Dijk

Planten komen en planten gaan. Dat geldt in het bijzonder in een regio waar nogal wat verandert. Nieuwe bedrijventerreinen zijn meestal wel goed voor enkele leuke vondsten. Is het terrein eenmaal ingericht en bebouwd, dan is van een afwisselende flora zeker geen sprake meer. In de duinen is de dynamiek de laatste jaren toegenomen.

Verstuivingen worden niet meer bestreden met helmaanplant, maar juist bevorderd. Over de schaal waarop dit gebeurt verschillen de meningen. Wie de laatste maanden ten noorden van de Wassenaarse Slag in Berkheide heeft rondgekeken, waant zich in de Sahara! Toch zal hier binnen enkele jaren een interessante flora tot ontwikkeling komen. Dat daarvoor een reeds bestaande rijke duinvegetatie moest wijken, geeft evenwel te denken!

In de *Flora van de Duin- en Bollenstreek*, uitgegeven in 1994, werd een lijst opgenomen van alle tot dan toe aangetroffen plantensoorten in onze regio. Sindsdien is in *De Strandloper* vijfmaal een artikel verschenen waarin aanvullingen op deze lijst bekend werden gemaakt.

Deze artikelen zijn te vinden in:

- 28^e jaargang nr. 4 (december 1996)
- 30^e jaargang nr. 1 (maart 1998)
- 30^e jaargang nr. 4 (december 1998)
- 32^e jaargang nr. 1 (maart 2000)
- 33^e jaargang nr. 1 (maart 2001)

In dit artikel willen wij opnieuw aanvullingen geven op de lijst in de *Flora van de Duin- en Bollenstreek* en de aanvullingen die hierboven worden genoemd. Evenals in voorgaande verslagen zullen ook soorten worden genoemd die vanuit tuinen in het straatmilieu belanden. Het Rijksherbarium in Leiden bepaalt op een gegeven moment of een dergelijke soort tot de Nederlandse wilde flora kan worden gerekend. Vanaf dat moment wordt zo'n soort ook opgenomen in de nieuwste druk van *Heukels' Flora van Nederland*.

Nieuw voor de Duin- en Bollenstreek

Boomhazelaar – *Corylus colurna*

Deze loofboom met hazelaarbladeren valt op door de merkwaardige vrucht: een huls met lijnvormige, teruggebogen slippes die buiten het nootje steken. De nootjes van deze ZO-Europese soort zijn eetbaar. Deze soort werd door MdG waargenomen